

ידיעת "הארץ" - מן הארכיון

בנו של הרצל התנצר, העיתון לגלג ואולץ להתנצל

עופר אדרת

רק עכשיו...מה נשאר עוד להרצל? להזדעזע רגע ממנוחת עולמיים ולומר קדיש על בנו יחידו, סיכם "הארץ".

המתחרה של "הארץ" באותם ימים, "דואר היום" בעריכת איתמר בן אב"י, בנו של אליעזר בן-יהודה, בחר להתייחס בהומור להתנצרותו של הרצל הבן, והצליח להסתבך הן עם הנוצרים והן עם המוסלמים בארץ ישראל. ב-15 באוגוסט, בטורו הסאטירי של ישעיהו קרניאל, סופר על מפגש בין הרצל המנוח לבין אלוהים בגן עדן. הרצל היה נסער בגלל התנצרות בנו. אלוהים הרגיז אותו ואמר: "גם לי היו בעיות עם שלי, לפני 2,000 שנה", ברור מזה לישו. על כך ענה הרצל: "אבל שלך היה ממזר, בעוד שבני היה כשר מאב ואם".

הטור תורגם לשפות זרות, כאשר המילה "ממזר" תורגמה ל"בן זונה", ונטען כי ישו הוצג ב"דואר היום" כ"בן זנונים". הפטריארכיה הלטינית בירושלים הגישה תלונה לשלטונות המנדט על ביזוי דמותו של ישו, שהוגדר "חילול השם". העיתון רקיב צהיון, המקורב לפטריארכיה,

הכותרת שפרסם "הארץ" לפני 102 שנים הייתה קשה. לא לחינם, כך נראה, הושמה במסגרת שנתאה כמו מודעת אבל. "הנס הרצל נכרת מעמיו" נכתב בה באוגוסט 1924. בהמשך הודה העיתון כי "מרום כאב וכלימה" עיכב במשך כמה ימים את פרסום הידיעה על התנצרות בנו של חוזה המדינה. "עם כריתת הנס הרצל מעמיו נתמלאה כוס היגונים והעינויים של בנימין זאב הרצל וגם שלנו", התפייט העיתון. "כמעט באותו הגיל שאביו גילה בתוכו את היהדות, בנו עזב את היהדות... הרצל שכל את הנס בנו... הרצל העלה את קורבנו האחרון על מזבח הנכר, את הנס, בנו יחידו".

הטרגדיה הייתה גדולה במיוחד משום שהנס הרצל היה הבן הוכר היחיד של אביו, לצד שתי בנות. הרצל האב מת עשרים שנה קודם לכן, בגיל 44, מבטריאות רופפת. "זה הנס שנתבקש מאת אביו לפני מותו לשאת את שמו עליו. הוא הבן היחיד, היורש היחיד. חייו של הרצל נסתיימו

הרצל וילדיו, 1900. בנו הנס משמאל צילום: הארכיון הציוני

טען שהיהודים כעסו מאוד לא-חר ששמעו על התנצרות בנו של מנהיג הציונים הרצל, ולכן ביקשו "לנקום בהתקפה גסה ובוטה נגד קדושי הנצרות ונגד ישו". בלחץ הממשל הבריטי פרסם העיתון התנצלות, אך כעבור כמה ימים הממשלה הגישה נגדו תביעה. את השתלשלות העניינים חילץ מהארכיון לפני עשור פרופסור עוזי אלידע מאוניברסיטת חיפה, דיקן בית הספר לתקשורת במכללת

נחשב בן אלוהים בעיני הנוצרים ובניא בעיני המוסלמים, ולכן "דואר היום" פגע ברגשותיהם של בני שתי הדתות. העיתון כפר בכך וטען כי יש לו בסך הכל שלושה מנויים נוצרים. שניים מהם זומנו להעיד על הפגיעה ברגשותיהם בעקבות הפרסום. "לשם השלום בין העדות והגורמים, הם צריכים להתרגל לחיי לוקי דעות והשקפות שביניהם", טענה ההגנה. "השם ירחם על ארץ זו... העדות בארץ זו צריכות ללמוד שלא להיות דקות-הרגש שה יותר מאשר במדינות אירופה". לצד זאת, טענה ההגנה כי מדי יום בעיתונות הערבית נכתבים מאמרים אנטישמיים ואיש לא מעמיד לדין את מחברייהם. זה לא עורר המשפט הסתיים בהרשעה ובקנס.

ומה באשר להנס הרצל? "דואר היום" דיווח כי מה שעמד ברקע להתנצרותו היתה העובדה כי "חש עצמו נעלב על ידי זה שלא ביקשו להיות יורשו של אביו בתור מנהיג הציונים". עוד דוח, כי "כאשר הוכיחו את הנס על מעשהו והראו לו על זה שבמעשהו הוא מחלל את זכר אביו,

השיב בכעס - המרת הדת היא ענייני הפרטי, נשמתי מצאה מנוח זה בכנסייה הקתולית".

בכתבה אחרת צוטט: "איי-בני אדם חשוב ליהדות. העובדה שאביו היה אדם כזה אינה שוללת את זכותו לפעול בהתאם להשקפות. היהדות מעולם לא התעניינה בי קודם, למה לה להתעניין בי עכשיו. אני רוצה שיעזבו אותי במנוחה". העיתון דיווח עוד כי לא נמצאו "סימנים שהעידו על מחלת רוח", וההנהלה הציונית מיהרה להרגיע והודיע כי "שמו של הרצל לא יחולל על מעשה בנו, יהיה אשר יהיה".

שמו של הנס שב לכותרות ב-1930, כשהתאבד ביריית אקדח לאחר מות אחותו, פאולינה, מטיפוס. טרודה, אחותם, נרצחה ב-1942 במחנה טרוינשטט לשם גורשה מבית חולים פסיכיאטרי. בנה, סטפן, נכדו היחיד של הרצל, התאבד בקפיצה מגשר ב-1946. ב-2006 הועברו עצמותיהם של הנס ופאולינה לקבורה בהר הרצל, סמוך לקבר אביהם. בין קבריהם הוקמה מצבה לזכר טרודה. שנה לאחר מכן נקברו שם גם עצמותיו של הנכד.